

KIBRIS TÜRKÇESİNİN SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ*

Orhan KABATAŞ

Özet

Kıbrıs ağızları bütün söz varlığıyla ele alınıp Anadolu ağızlarıyla karşılaştırıldığında sözcük dağılımlarının birbirinden çok uzak yöreleri kapsadığı, kimi sözcüklerinse Anadolu ağızlarından çok eski Anadolu Türkçesi metinlerinde geçtiği görülür. Çünkü Kıbrıs ağızlarındaki ses değişmelerinin önemli bir bölümü XVI. yüzyıl öncesinde Anadolu'da gerçekleşmiş; değişim bu yüzyıldan sonra Anadolu'dan bağımsız olarak farklı kültürel koşullara sahip Kıbrıs coğrafyasında sürmüştür.

Anahtar sözcük: Kıbrıs Türkçesi, ses bilgisi, fonetik

Abstract

When you compare the Anatolian dialects with the Cypriot dialects you can see that the words that are being used in Cypriot dialects had been used in the ancient Anatolian scripts and later in Anatolian dialects. The usage of these words covers not only a certain region but a much broader area. A great part of the phonetic changes in Cypriot dialects had already happened in Anatolia before 16th Century and they continued developing and changing in Cyprus which has a totally different culture.

Key word: Cyprus Turkish, phonetic

GİRİŞ

1. Kıbrıs Türkçesi, Oğuz grubu dillerinden Türkiye Türkçesinin bir ağız konumundadır. Türkiye Türkçesi, Türkmence, Azerice ve Gagavuzcanın yer aldığı bu dil grubuna ait ilk bilgileri Kaşgarlı Mahmud'un anıtsal eseri *Divānu Lûgati't-Türk*'te bulabiliyoruz. Bilindiği gibi, o dönemin yazı dili olması dolayısıyla Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi temel alınarak hazırlanmış olan bu eserde, diğer lehçeler yanında Oğuzca konusunda da aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Ancak bu bilgiler, Oğuz grubunun bütün dil özelliklerini yansıtabi-

* Bu yazı, henüz yayımlanmamış "Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü" adlı çalışmanın giriş bölümü olarak kaleme alınmıştır.

lecek nitelikte değildir. Bu yüzden, bu dil grubunun XIII. yüzyıl öncesine ait bilgiler, Kaşgarlı'nın aktardıklarıyla sınırlı kalmıştır.

Türkiye Türkçesinin bir yazı dili olarak kuruluşu XIII. yüzyılda başlar. Anadolu coğrafyasını yurt edinen Oğuz boyları ilk yazılı ürünlerini de bu topraklarda vermeye başlarlar. İlk dönem eserlerinde daha önce bağlı olunan edebi dillerin bazı fonetik ve morfolojik etkileri belirgin olarak göze çarparken, XIV. yüzyıldan sonra bu etki kaybolmuş, Türkiye Türkçesi kendi özelliklerine kavuşarak kuruluşunu tamamlamıştır.

X. yüzyılın başlarında, diğer Türk boyları gibi, Oğuzlar da İslamiyetle tanışmış, Anadolu'ya Müslüman bir topluluk olarak gelmişlerdi. Söz dağarcıklarına din yoluyla Arapçadan, kültür ve edebiyat yoluyla Farsçadan birçok sözcük katan bu Türk boyu, bu yönleriyle Kaşgarlı Mahmud tarafından da kınanmışlardı. Anadolu'da da bu geleneğin devam ettiğine tanık olmaktadır. Osmanlı devletinin kuruluşundan sonra dildeki bu yabancı etki artarak devam etmiş, XVI. yüzyılın başlarında en yoğun düzeyine ulaşmıştı. Yazı dili, sadece yazılı metinlerde kullanılabilecek bir 'üst dil' kimliğine kavuşmuştu. Türkçe avam dili olarak küçümsenmiş, yazılan eserler âdeta Farsça ve Arapçanın istilasına uğramıştı.

Yazı dilinde görülen bu yabancılaşmaya karşın, halk kendi dilini masal, türkü, mâni, halk öyküleri gibi sözlü ürünlerde yaşatarak, edebi dilde yer bulamayan birçok sözcüğün günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Anadolu coğrafyası, bugün olduğu gibi geçmiş dönemlerde de edebi dilin dışında birbirinden farklı birçok ağzın sadece konuşma dili olarak kullanıldığı bir ağızlar mozayiki görünümündeydi. Nasıl ki yazı dilinde sürekli bir değişme yaşandıysa ağızlarda da bu türden bir değişim yavaş da olsa yaşanmış olmalıdır. Ancak ağızlardaki bu değişimi saptayabilme olanağından yoksunuz. Çünkü Türkiye Türkçesinin, Anadolu sınırları içinde ve dışında konuşulan ağızlarının yazıya geçirilmiş metinleri olmamıştır. Halkın söz varlığını oluşturan sözcüklerin önemli bir bölümünün halk edebiyatı ürünlerine yansımadağı da açıktır. Yazılan eserlerde halkın günlük yaşamında kullandığı sözcüklerin bütünüyle yer alması zaten düşünülemez. Sadece konuşma dilinde varlığını sürdüren birçok sözcüğün kültür değişmeleriyle yok olup gitmesi kaçınılmaz bir gelişmedir. Bir ağız çevresinde kullanılan bir sözcüğün, o ağız çevresinin diğer ağız çevreleriyle veya farklı dillerle etkileşime açık hâle gelmesi sonucu kullanımdan kalkması doğal karşılanmalıdır. Bu sözcüklerin tarihsel bir veri olarak saklanması ancak yazılı hâle gelmeleriyle olasıdır. Bu da, ağızların söz varlıklarını kayıt altına almakla gerçekleştirilebilir. Halkın bütün söz varlığını belirlemenin yolu da derleme yöntemidir. Bu, ancak Cumhuriyet döneminde mümkün olabilmektedir.

Türklerin, XVI. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Kıbrıs'a yerleşmeye başlamalarıyla birlikte, Akdeniz'in ortasındaki bu ada da Türkçenin kullanım alanlarından biri olma durumuna gelmiştir. Bu adayı yurt edinen Türklerin, Anadolu'dan beraberlerinde getirdikleri dilsel özelliklerin ve söz dağarcıklarının ne kadarını günümüze ulaştırdıklarını belirlemek oldukça zor bir konudur. Kıbrıslı Türklerin, Osmanlı döneminde Osmanlıca'yı, Cumhuriyetten sonra da ölçünlü dili yazı dili olarak kullanmış olmaları, bu ağızların eski dönemlerdeki söz dağarcıkları ve bunların kullanım özellikleri ile ilgili veriler elde etmemizi olanaksız kılmaktadır. Anadolu ağızlarının söz varlığını belirlemek amacıyla başlatılan çalışmalardaki gecikme, Kıbrıs Türkçesi için de söz konusudur.

Kıbrıs Türkçesinin söz varlığı ile ilgili ilk verileri, 1939-1951 yılları arasında Türk Dil Kurumu tarafından dört cilt olarak basılan *Söz Derleme Dergisi*'nde bulabiliyoruz. Bu yayında, Kıbrıs Türkçesine özgü sözcüklerin ancak çok küçük bir bölümü yer alabilmiştir. İkinci derlemenin verilerini bir araya toplayan ve 1963'te basılmaya başlanan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde, sözcük sayısı, birinciye oranla artmış olmasına karşın, yine de Kıbrıs Türkçesinin söz varlığını yansıtmakta yetersiz kalmıştır. Bu konuda ilk bilimsel çalışma, aynı yıllarda Kıbrıs'a bir araştırma gezisi düzenleyen Hasan Eren tarafından yapılmıştır. Eren, Kıbrıs'ta kaldığı kısa süre içerisinde topladığı malzemenin bir kısmını makale boyutunda yayımlamıştır. Makalede, Kıbrıs'a özgü sözcükler, kökenleri konusunda bilgi verilerek Anadolu ağızlarında kullanılan biçimlerle karşılaştırılmış, sözcüklerden hareketle Kıbrıslı Türklerin geldikleri yerler belirlenmeye çalışılmıştır. Eren'in de, dil verilerine dayanarak vardığı sonuç, bu yörenin, tarihçilerin de ortak görüşü olan Konya ve çevresi olabileceği yönündedir. Bu yayında, elde ettiği tüm verileri ileride bir kitapta değerlendireceğini belirten Eren, bu çalışmayı bugüne kadar yapmamış, yaptıysa da yayımlamamıştır (bk. Kaynakça). Eren'in bu makalesinde incelediği sözcük sayısı kırkı aşmamaktadır. Eren dışında bu ağızları bilimsel olarak ele alan kayda değer bir çalışmaya rastlamak oldukça zordur.

Kıbrıs'ta yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, bilimsel toplantılarda sunulan bildirilerden, amatör heveslilerin eserleri ile öğrencilerin lisans tezleri ve bu tezlerin yayınından oluşmaktadır. Bu yayınlar arasında titiz çalışmalar bulunduğu gibi, bilimsel disiplin ve yöntemlere gereğince itibar edilmeden yapılmış çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu çalışmalar, bilimsel kaygı taşımasa da malzeme açısından oldukça zengin veriler içermektedir.

Kıbrıs Türkçesi üzerine yapılan araştırma ve incelemelerde dikkati çeken ilk yanlış, Kıbrıs genelinde tek bir ağız varlığı kabul edilerek, 'Kıbrıs ağızı' ibaresinin kullanılıyor olmasıdır. Bu, 1974'ten sonra bütün Türklerin kuzeyde

toplanmasıyla yöreler arasındaki farklılıkların en asgari düzeye indiği günümüzde bile kullanılması bilimsel anlamda doğru olmayan bir ifadedir. 1974 öncesi dönemde Kıbrıs'ın değişik yörelerinde yaşayan Türkler, gerek Anadolu'nun farklı yörelerinden gelmiş olmaları, gerek yerleştikleri yeni topraklarda yerli dillerle etkileşimde bulunmaları sonucu geliştirdikleri kendilerine özgü konuşma biçimlerini büyük ölçüde korumuşlardır. *Derleme Sözlüğü*'nde, Baf, Limasol, Köfünye gibi bugün güneyin egemenlik alanında kalmış yörelerden derlendiği belirtilen sözcüklerin sayısı oldukça kabarıktır. Bu yörelerden gelip kuzeye yerleşen Türklerin, özellikle yaşlı kesiminin bu sözcük dağarını ve ses bilgisi özelliklerini günümüze kadar korudukları bilinmektedir. Türkiye ile kültürel ilişkilerin yoğunluk kazanması, görsel yayın organlarında kullanılan ölçünlü dilin etkisi ve bütün Türklerin bir bölgede toplanması gibi çeşitli faktörler, 1974 sonrasında Kıbrıs ağızlarındaki bölgesel farklılıkları yavaş yavaş ortadan kaldırdığı gerçeği, tanık olunan bir gelişmedir. Ancak bu, sonuçlanmış bir gelişmeyi değil, sadece bir eğilimi yansıtmaktadır. Gelişme, ortak özellikleri öne çıkarıcı tek bir ağzın oluşturulması yönünde değil, daha çok ölçünlü dile yaklaşma biçiminde yaşanmaktadır. Ahmet Pehlivan'ın istatistikî verilere dayanan *Aya İrini'den Akdeniz'e Kıbrıs Ağzının Değişimi* başlıklı çalışması bu anlamda önemli bulgular sunmaktadır. (bk. Kaynakça).

Kıbrıs ağızlarının söz dağarcığı ve fonetik özelliklerinden hareketle Kıbrıs Türklerinin Anadolu'nun belirli bir bölgesine bağlanması konusunda öne sürülen tezler de üzerinde kafa yorulması gereken diğer bir konudur. Tarihçilerin yaygın görüşünü, dilsel verileriyle destekleme çabası olarak nitelendirilebilecek bu teze göre, Kıbrıslı Türkler Konya ve çevresi yörelerinden getirilerek bu adaya yerleştirilmiştir; bugünkü nesiller de o grubun torunlarıdır. Bu genel görüş, toplumbilimsel açıdan sakıncalı olduğu gibi, dilbilimsel verilerin de doğrulamadığı, tartışmaya açık bir yaklaşımdır.

Kıbrıs ağızları bütün söz varlığıyla ele alınıp Anadolu ağızlarıyla karşılaştırıldığında sözcük dağılımlarının birbirinden çok uzak yöreleri kapsadığı, kimi sözcüklerinse Anadolu ağızlarından çok eski Anadolu Türkçesi metinlerinde geçtiği görülür. Eren'in makalesinde olduğu gibi sınırlı sayıda sözcüğü ele alıp, Anadolu ağızlarında kullanıldığı yöreleri belirlemeye çalışmak sağlıklı bir sonuç elde etmek için yeterli değildir. Sözcük dağarcıkları arasındaki bu karşılaştırmalarda kafalardaki yaygın görüşün yönlendirici bir önyargıya dönüştüğü sezilmektedir. Yapılan bütün araştırmalarda bu yaygın inanışın dışında farklı bir sonuca ulaşılmaktan duyulan korku hissedilmektedir. Benim vardığım sonuçlar bu toptancı görüşle birebir örtüşmeyen farklı özellikler içeriyor. Eserin sözlük bölümü dikkatle incelendiğinde, kimi sözcüklerin Konya ve yöresi ağızlarından çok, bu yörenin dışındaki yerleşim birimlerinde daha

yaygın bir kullanımı olduğu görülecektir. Kimi sözcüklere ise, bu yöre ağızlarında hiç rastlanmadığı anlaşılacaktır. Ben burada, birçok örnek arasından Kıbrıs ağızlarında yaygın olarak kullanılan *haçan/ haçanda/ haçanabir* ile *Derleme Sözlüğü*'nde Çatoz'dan derlendiği belirtilen *havaksı-* 'yara cerahatlanmak, şişmek, iltihaplanmak' sözcüklerini vereceğim: *haçan* ve türevlerinin en yaygın olarak kullanıldığı iller Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Artvin gibi Karadeniz illeri ile, Isparta, Edirne, Bolu, Kastamonu, Gümüşhane, Erzurum, Niğde, Adana, Mersin, Muğla, İzmir gibi farklı bölgelerde yer alan illerdir. Aynı sözcük *Derleme Sözlüğü*'nün tanıklığına göre Konya'nın sadece Ermenek ilçesinde tespit edilebilmiştir. *havaksı-* eyleminin ise Denizli, Çorum, Amasya yörelerinde yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç, dilsel veriler Kıbrıs Türklerinin kökeninin sadece Konya ve çevresine bağlanamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Tarihçilerin yaygın görüşü ancak, Kıbrıs'a devlet eliyle yapılan ilk yerleştirmeler için geçerli olabilir.

Tartışılması gereken diğer bir konu da, bu ağızların ses bilgisi özellikleri üzerine yapılmış incelemelerde izlenen karşılaştırma yöntemindeki yanlış uygulamadır. Bugüne kadar yayımlanmış çalışmalarda, Kıbrıs Türkçesinin fonetik özellikleri değerlendirilirken; bu ağızların, Çağdaş Türkiye Türkçesinin bugünkü standart biçimini aldığı tarihlerde, ondan ayrılarak değişikliğe uğramış bir ağız gibi ele alındığına tanık olmaktayız. Bu anlayıştan hareketle, sözcüklerin ses yapılarında meydana gelen değişimler, bu dilde kullanılan sözcüklerin standartlaşmış biçimleri esas alınarak saptanmaya çalışılmaktadır. Bu karşılaştırma yöntemi, bilimsel bir değerlendirme yapmak için değil, daha çok bu ağızların Türkiye Türkçesiyle benzerliğini kanıtlamak amacıyla seçilmektedir. Bu biçimde duygusal kaygılarla hareket ederek sağlıklı sonuçlar elde etmek oldukça zordur. Nitekim bu yaklaşımlar, Kıbrıs ağızları konusunda doğru sanılan birçok yanlış bilginin yaygınlaşması sonucunu ortaya koymaktadır.

Kıbrıs Türkçesinin fonetik özellikleri Çağdaş Türkiye Türkçesi temel alınarak değerlendirilemez. Bu ağızların fonetik yapısı, XVI. yüzyıldan 1974 yılına kadarki süre içinde farklı bir coğrafyada ve farklı kültürel koşullarda oluşmuş, her ağızda görülebilecek kendine özgü bir değişim süreci geçirmiştir. Çağdaş Türkiye Türkçesinin hem yazı dilinde (ölçünlü dil) hem de ağızlarında meydana gelen değişimler, Kıbrıs Türkçesinden bütünüyle farklı koşullarda oluşmuştur. Bu yüzden Kıbrıs ağızları, temelde o da bir ağız olan (İstanbul ağızı) Çağdaş Türkiye Türkçesinin ölçünlü diliyle değil, Eski Türkçe (XIII. yy. öncesi), Eski Anadolu Türkçesi ve Anadolu ağızlarının söz varlığıyla karşılaştırılmalıdır. Çünkü Kıbrıs ağızlarındaki fonetik değişimlerin çoğu XVI. yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Bu konu hazırlanmakta olan kitabın fonetik

bölümünde ayrıntılarıyla inceleneceği için burada sadece birkaç örnek vermekle yetineceğim. Eski Türkçenin temel seslerinden biri olan nazal /n/, /ŋ/ ölçünlü dilde özelliğini yitirerek /n/’ye dönüştüğü hâlde, Anadolu ağızlarının bir bölümünde ve Kıbrıs ağızlarının hemen hemen bütününde varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Kıbrıs ağızlarında *baña*, *deñiz*, *kapıña* gibi birçok örnekte bu ses korunurken, Çağdaş Türkiye Türkçesinin ölçünlü dilinde bu sözcükler *bana*, *deniz*, *kapına* biçimlerinde seslendirilir. Bu örneklerde görülen değişim /n/ > /ŋ/ biçiminde değil, /ŋ/ > /n/ yönünde gerçekleşmiştir. Oysa Kıbrıs ağızlarında görülen fonetik değişikliklerin incelendiği bütün eserlerde değişim istisnasız olarak ters yönde gösterilmiştir. Bunun, fonetik değişimlerde ölçünlü dilin temel alınmış olmasından kaynaklanan bir yanlışlık olduğu açıkça ortadadır.

Kıbrıs Türkçesinde, Anadolu ağızlarında da görüldüğü gibi yerel dillerden alınmış birçok ödünç sözcük bulunur. Bu sözcüklerin önemli bir bölümünü Yunancadan, özellikle Kıbrıs Rumcasından alınmış ödünçlemeler oluşturur. Ödünçlemelerin bir bölümünün doğrudan Kıbrıs Rumcasından, bir bölümünün ise Anadolu’dan taşındığı söylenebilir. Anadolu ağızlarında da yaygın olarak kullanılan *abrıl* ‘nisan’ (< Erm. *abril* < Yun. *abrilís aprílios*), *alay* ‘kalabalık’ (< Yun. *alağion allághion*), *baççavura* ‘çaput’ (< Yun. *patsavra patçavura/patçabóra* < Lat. *spazzaura*), *besdil* ‘pestil’ (< Yun. *pasteli pastéli* < İt. *pastello*), *beze* ‘hamur topağı’ (< Yun. *máza máza*), *dirgen* ‘dirgen’ (< Yun. *dikráni dikráni*), *döğen/düven* (< Yun. *dukáni doukáni*), *dulup* ‘yumak, iplik’ (< Yun. *tulúba toulópa*), *enek* ‘iri bilye’ (< Yun. *anáka anáka*), *ergad* ‘tarım işçisi’ (< Yun. *ergátis ergátis*), *evlek* ‘su yolu, bölüm’ (< Yun. *avláki avláki*), *fişgi* ‘hayvan pisliği’ (< Yun. *fuski fouski*) gibi daha birçok sözcüğü, Kıbrıslı Türklerin Anadolu’da öğrenerek beraberlerinde getirdikleri anlaşılıyor. Günümüzde, özellikle genç kuşağın dilinde yaygınlığını yavaş yavaş yitirmeye başlayan Rumca sözcüklerin daha çok yaşlı kuşakların konuşmalarında saklandıkları gözlenmektedir. Rumcanın, Kıbrıs ağızlarının morfolojisi üzerinde de birtakım etkileri olduğu görülür. Cümlelere soru anlamının {-mí} ekiyle değil de vurgu ile kazandırılması, Rumcanın etkisine bağlanabilir. *Bana bakar mısın?* cümlesine *Baña bakan?* biçiminde son hecenin vurgulu söylenmesiyle soru anlamının kazandırılması, Rumcaya özgü bir yapının etkisinde meydana gelen bir gelişmedir. Rumcanın diğer bir etkisinin de, bu ağızların ortak özelliği olan uzun ünlüleri kısaltma eğiliminde ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin *tārih* > *tarih*, *cānan* > *canan*, *hālā* > *hala*, *māni* > *mani/mane* gibi içinde uzun ünlü bulunan birçok sözcük, ünlüsü kısaltılarak söylenir. Rumcanın, Kıbrıs ağızları üzerindeki en büyük etkisinin dilin vurgu sistemiyle sözdizimi üzerinde yoğunlaştığı görülür. Örneğin *Ben Ahmet’i gördüm oşu Lefkoşa’da oturur (İda don*

Ahmet bu gadetai stin Lefkosia/Eída τον Αχμέτ που καδεταί στην Λευκωσία); Lüzum göreyim seni (Hriazome na se dol χρειάζομαι να σε δω); Teşekkür ederim çok (Efharisto boli/Eυχαριστώ πολύ) gibi, genellikle Batı dillerine özgü bu cümle yapısı Rumcanın etkisine bağlanabilir. Aynı özelliğin İngilizcede de bulunduğunu belirtmek gerekir: Ben Ahmet'i gördüm, oşu öğretmendir (I saw Ahmet, who is a teatcher); lüzum göreyim seni (I have to see you); Teşekkür ederim çok (Thank you very much); İsterim göreyim seni (I want to see you) gibi. Ancak halkın İngilizce bilgisinin bu dilden etkilenebilecek düzeyde olmadığını göz önüne alırsak, bu etkilenmenin İngilizceden çok Rumcadan kaynaklandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

İngilizce, İtalyanca (Venedik), Arapça ve Farsçadan alınan sözcükler de Rumca ödünçlemeler kadar olmasa da bu ağızların söz dağarcığında varlığını sürdürmektedir.

İtalyanca ödünçlemelerin önemli bir bölümünün Rumca yoluyla alındığı anlaşılmaktadır. Özellikle Venedik İtalyancasından alınmış sözcüklerin fonetik yapılarının, verici dilden çok aracı dil konumunda bulunan Rumcaya özgü özellikler taşıdığı görülmektedir. Örneğin; *galo* ‘erkek hindi’. < Rum. *galos γάλος* < İt. *gallo* ‘Hint horozu’; *gancelli* ‘bahçe kapısı’ < Rum. *gancellin καγτζέλλι* < İt. *cancello* ‘demir parmaklık’ gibi.

Kıbrıs ağızlarında kullanılan İngilizce ödünçlemelerin yabancı kökenli sözcükler arasında çok küçük bir sayı oluşturması dikkat çeken bir olgudur. Çok az sayıda İngilizce sözcük yanında, çeviri yoluyla aktarılmış sözcüklere de rastlanır. *ayak* ‘uzunluk ölçüsü’ < İng. *foot*, *döv-* ‘oyunda yenmek’ < İng. *to beat*, *dey-/değ-* ‘vermek, atmak, uzatmak’ < İng. *pass (topu bana dey* < İng. *pass me the ball)* gibi örnekler bunlardan birkaçıdır.

Anadolu ağızlarında dar bir alanda kullanıldığı görülen Eski Türkçe birçok sözcüğün Kıbrıs ağızlarında saklandığına tanık olmaktadır. Bazı sözcüklerinse Eski Türkçedeki anlamlarının sürdürüldüğü görülmektedir. Sözlük bölümünde bu sözcükler ayrıntılı olarak incelendiği için burada birkaç örnek vermeyi yeterli buluyorum: *anğut* ‘ahmak, saf’ (< ET *añıt*), *aydın-* ‘şikâyet etmek, yakınmak’ (< ET *aytın-*), *azgan* ‘dikenli bir bitki’ (< ET *azgan*), *bardak* ‘toprak su testisi’ (< ET *bart* ‘toprak testi’), *bejile-* ‘ürkmek’ (< ET *beliñle-* ‘ürkmek’), *bük-* ‘tıkınmak, hepsini yemek’ (< ET *bük-/bö-* ‘bıkıncaya kadar yemek’), *damdır-* ‘damlatmak’ (< ET *tamtır-* ‘damlatmak’), *evse-* ‘savurmak’ (< ET *ewüs-* ‘savurmak’), *kuduruş-* ‘azmak, sataşmak’ (< ET *kuturuş-*), *sası sası kok-* ‘pis pis kokmak’ (< ET *sasığ* ‘pis koku’), *sızır-* ‘süzme’ (< ET *sızgır-*), *sucuk* ‘üzüm suyundsn yapılan tatlı’ (< ET *süçig*), *tavışan* < ET *tavışgan*; *tüpür-* ‘tükürmek’ < ET *tüpir-*; *urum* ‘Rum’ (< ET *purum*), *yañ şa-* ‘gevezelik

yapmak, çok konuşmak' (< ET *yaş sa-*), *yeşile* 'yeni, henüz, pek yeni' (< ET *yaş ıla*), *yöş* 'gölge' (< ET *yoş*) gibi.

Kıbrıs Türkçesi, Anadolu ağızları gibi, genel anlamda Türkiye Türkçesinin bir ağızı olarak düşünülür. Söz dağarcığı, fonetik özellikler bakımından bu doğru bir saptamadır. Ancak bu ağızlarda görülen bazı ses değişimleri, Kıpçakçanın da bu ağızlar üzerinde az da olsa bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Örneğin /ğ/ > /v/ ve /ğ/ > /y/ değişmesi bu dil grubuna özgü bir ses gelişmesidir. Kıbrıs Türkçesinde görülen *soğan* > *suvan*, *doğru* > *dovru*, *oğlan* > *ovlan*, *doğu* > *dovu*, *çoğal-* > *çoval-*, *öğüt-* > *övüt-* ve *değ-* > *dey-*, *değirmen* > *deyirmen*, *değnek* > *deynek*, *değirmi* > *deyirmi* gibi örneklerde bu etki açıkça görülmektedir. Bu etkilenmenin nereden kaynaklandığını belirlemek başka bir araştırmanın konusudur.

Kıbrıs Türkçesi; söz dağarcığı, fonetik, semantik ve morfolojik özellikleri bakımından kendine özgü nitelikler taşıyan, -aralarında çok büyük farklar olmasa da- bir ağızlar topluluğu konumundadır. Bu ağızların, bugüne kadar bilimsel olarak ele alınıp incelenmemiş olması Türkoloji adına büyük bir kayıptır.

Ses değişimleri

2. Kıbrıs Türkçesi, ses özellikleri bakımından Anadolu ağızlarından oldukça farklı bir görünüm sergiler. Eski Türkçeye karşılaştırıldığında bazı sözcüklerin ses yapılarının korunduğu, bazı sözcüklerin ses yapılarında ise bir takım değişimlerin meydana geldiği görülür. Bu özellikleri, *korunan sesler* ve *değişen sesler* olmak üzere iki ana bölümde incelemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Ses değişimleri ise, *ünlü değişimleri* ve *ünsüz değişimleri* olarak iki başlık altında toplanabilir. Yukarıda da değinildiği gibi sorun, bu ses değişimlerinde neyin temel alınacağıdır. Karşılaştırmanın, Kıbrıs ağızlarındaki biçimlerle Çağdaş Türkiye Türkçesindeki biçimler arasında değil, Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve Anadolu ağızlarındaki biçimler arasında yapılması en doğru yoldur. Çünkü Kıbrıs ağızlarındaki ses değişimlerinin önemli bir bölümü XVI. yüzyıl öncesinde Anadolu'da gerçekleşmiş ve tamamen farklı kültürel koşullarda Kıbrıs coğrafyasında sürmüştür.

Korunan sesler

Ünlüler

/è/, /e/ ünlüleri

1. Eski Türkçenin söz başında ve söz içindeki kapalı /è/ ve /e/ ünlüleri Türkiye Türkçesinde /i/'ye çevrildiği hâlde Kıbrıs ağızlarında /e/ olarak korunur.

eyi ~ AA *eyi* (~TT. *iyi*) < EAT *eyü* < ET. *eygü ~ *eđgü*; *elet-* ‘iletmek’ < ET. *élet-*; *eyice* ~ AA *eyice* (~ TT. *iyice*); *ekiz* ‘ikiz’ < ET *ékkiz*; *eyilen-* ‘iyileşmek’ ~ AA *eyilen-* < EAT *eyilen-*; *gey-* ‘giymek’ < ET **key-* ~ *keđ-*; *geyin-* < EAT *geyin-*; *geysi* ‘giysi’ (~TT. *giysi*) < EAT *geysi*; *deylim* < EAT *deylim*; *deyi* ‘diye’ (~ TT. *diye*) < EAT *deyü* < ET *teyi*.

Söz içinde /ı/ ünlüsü

2. Bazı sözcüklerde /ı/ ünlüsünün korunduğu görülür. Bu ünlüler Türkiye Türkçesinde /i/, /u/ gibi ünlülere çevrilmiştir.

cızgı < ET *çızgı*; *çıbık* ~ TT. *çubuk* < ET *çıbık*.

Söz içinde /ü/ ünlüsü

3. Eski Türkçedeki iç ses /ü/ ünlüsünün Türkiye Türkçesinde, bazı sözcüklerde /i/ ve /ö/’ye çevrildiği, Kıbrıs ağızlarında ise korunduğu görülür.

dübek ‘dibek’ ~ TT. *dibek* < ET. *tübek < *tüpek; *bürek* ‘börek’ ~ TT. *börek* < ET. *bürek*.

Ünsüzler

Söz başında /k/, /t/ ünsüzleri

3. Eski Türkçenin ön sesindeki /k/ ve /t/ ünsüzleri (tonsuz) birçok sözcükte /g/ ve /d/’ye (tonlulaşma) çevrildiği hâlde Kıbrıs ağızlarında çok az örnekte korunur.

kölge ‘gölge’ < ET *kölige*; *tepren-* < ET *tepren-*; *tiken* < ET *tiken* ‘diken’; *tilenci* < ET *tilenci*; *tolu* ‘donmuş su kristali, dolu’ < ET *tolı*.

/ŋ/ ünsüzü

4. Eski Türkçenin temel seslerinden biri olan /ŋ/ ünsüzü söz içinde ve sonunda varlığını sürdürür.

baŋa < ET *baŋa*; *beŋ* ‘yüzdeki ben’ < ET *beŋ*; *beŋilde-* ‘ürkmek’ ~ AA *beŋilde-* < ET **beliŋde-*; *beŋile-* ‘ürkmek’ < ET *beliŋle-*; *beŋiz* < ET *beŋiz*; *biŋıldak* < EAT *baŋıldak*; *biŋ* ‘sayı bin’ < ET *biŋ*; *böŋ* < ET *böŋ*; *çaŋ* < ET *çaŋ*; *çeŋe* < ET *çeŋe*; *çıŋgırak* < ET *çıŋrak*; *diŋel-* < ET *tiŋel-*; *geŋ* ‘boş tarla’ < EAT *geŋ* < ET *keŋ*; *göŋül* < ET *köŋül*; *oŋar-* < ET *oŋar-*; *öŋ* < ET *öŋ* ‘ön’; *soŋ* < ET *soŋ* ‘son’; *deŋiz* < ET *teŋiz*; *düŋür* < ET *tüŋür*; *oŋar-* < ET *oŋar-*; *yeŋi* < ET *yaŋı*; *yeŋile* < ET *yaŋıla*.

Ödünçlemeler

5. Kıbrıs ağızlarında yabancı dillerden alınan ödünçlemelerde de bazı seslerin korunduğu, sözcüklerin verici dillerdeki özgün biçimlerine yakın ses değerleriyle kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda bu tür örnekler verilmiştir.

hamır ~ TT *hamur* < Ar. *hamīr*; *hammal* ~ TT *hamal* < Ar. *hammal*; *hefde* ~ TT *hafta* < Far. *hefte*; *mandil* ~ TT *mendil* < Yun. *mandili*; *muşamma* ~ TT *muşamba* < Ar. *muşamm'a*; *nuhud* ~ TT *nohut* < Far. *nuhūd*; *nebet/növbet* ~ TT *nöbet* < Ar. *nevet*; *nuska* ~ TT *muska* < Ar. *nusha*; *panbık* ~ TT *pamuk* < Far. *panbūk*; *tabella* ~ TT *tabela* < İt. *tabella*; *yadez* ~ TT *lades* < Far. *yād est*.

Ses olayları

Ünlüler

6. Bu ağızlarda görülen ünlülerle ilgili ses olayları genellikle *ünlü düşmesi*, *ünlü türemesi* ve *düzlük-yuvarlaklık* uyumudur.

Ünlü uyumu

1. Kıbrıs ağızlarının en belirgin ses bilgisi özelliklerinden biri *düzlük-yuvarlaklık* uyumudur. Türkçenin kendine özgü bu sesbilgisi özelliği *küçük ünlü uyumu* olarak da adlandırılır. Bilindiği gibi bu kurala göre ilk hecesinde düz ünlü bulunan sözcüklerin diğer hecelerinde yuvarlak ünlüler yer almaz. Bu türden bütün sözcüklerde hemen hemen bu uyumun gerçekleştiğinden söz edilebilir. Belirlenen örnekler şunlardır:

armıt < *armut*; *aviç* < *avuç*; *avin-* < *avun*; *avlı/havlı* < *avlu*; *avsın* < *afsun*; *avsınla-* < *afsunla-*; *barıd* < *barut*; *çabık* < *çabuk* < ET *şabuk*; *çamır* < *çamur*; *çapıt* < *çaput*; *davıl* < *davul*; *gaviştirma* < *kavuşturma*; *hamır* < *hamur* < Ar. *hamīr*; *harıp* < *harup* < Ar. *harrūb*; *harnıp* < Ar. *harnub*; *havıt* < TT *havut* < *avit*; *havız* < *havuz*; *karpız* < Far. *harpuz*; *kavın* < ET *kagun*; *kavır-* < *kavur-* < ET *kagur-*; *kavrıntı* < *kavruntu*; *mahrım* < *mahrım*; *maksıl* < *mahsül*; *masıra* < *masura* < Yun. *masuri*; *mamır* < Ar. *mahmur*; *mapıs* < Ar. *mahpus*; *namıs* < Ar. *nāmūs* < Yun. *nómos*; *yamır/yağmır* < *yağmur*.

Ünlü düşmesi

2. Kıbrıs ağızlarında az da olsa ünlü düşmesi örneklerine rastlanır. En yaygın örnekler şunlardır:

avgat < *avukat*; *ağna-* ‘hayvan yerde yatıp yuvarlanmak’ < *ağana-*; *bibik* < *ibibik*; *gazyacağı* < *kazayağı*; *deylim* < *deyelim*; *dellen-* < *delilen-*; *dirlik* < *dirilik*; *berli* < *berili*; *gırcı* < *kırıcı*; *gırlık* < *kırlık*; *gıynaş-* < *kıynaş-* < *kıynaş-*; *kıynık* < *kıynık*; *sağnak* < *sağanak*; *tomopil/ tomohil/ tomofil* < *otomobil*.

Ünlü türemesi

3. Söz başında:

arasta < Far. *rāsta*; *erişte* < Far. *rišta*; *ilif* < Ar. *lif*; *ilifle-* < *lifle-*; *iraf* < *raf*; *islim* < *istim* < İng. *steam*; *ispadula* < İt. *spatola*; *ispirto* ‘kibrit’ < Yun. *spirto*; *istegga* < İt. *stecca*; *istok* < İng. *stock*; *istop* < İng. *stop*; *istuppi* < Yun. *stuppi*; *isviç* ‘anahtar’ < İng. *switch*; *uruba* < İt. *ruba*; *urubiye* < Ar. *rub*’iyye.

4. Söz içinde:

şerebet < Ar. *şerbet*; *şeremet* < Ar. *şermet*; *teneha* < Far. *tenhā*.

5. Söz sonunda:

ağt- < *ağ-*; *anidene* < *aniden*; *dımışkı* < Ar. *dimaşk*; *fakide* < Ar. *fakid*.

Ünsüzler

7. Kıbrıs ağızlarında en yaygın ses olayları ünsüzlerde görülür. Bu ses olayları, *benzeşme*, *benzeşmezlik*, *göçüşme*, *hece yutumu*, *ikizleşme*, *ünsüz türemesi* ve *ünsüz düşmesi* olarak belirlenmiştir.

Benzeşme

8. Ses olaylarında en sık rastlanan ses gelişmesi benzeşmedir. Bu ağızlarda benzeşme örnekleri, ilerleyici yakın benzeşme, uzak benzeşme; gerileyici yakın benzeşme ve uzak benzeşme biçimlerinde görülür.

İlerleyici benzeşme

Yakın benzeşme

1. İlerleyici yakın benzeşme örnekleri şunlardır: /ηl/ > /ηn/, /şr/ > /şş/

aḡna- < *aḡla*; *aḡnad-* < *anlat-*; *aḡnaş-* < *aḡlaş-*; *cannan-* < *canlan-*; *diḡne-* < *diḡle-* < *tıḡla-*; *erginnik* < *erginlik*; *garannıg* < *karanlık*; *gelinnik* < *gelinlik*; *günnük* < *günlük*; *koçanna-* < *koçanla-*; *maşşappa* < Ar. *maşrapa*; *samannıg* < *samanlık*; *yannama* < *yanlama*; *yannış* < *yanlış*.

Uzak benzeşme

2. İlerleyici uzak benzeşme örnekleri şunlardır: /ç-ş/ > /ç-ç/, /k-t/ > /k-k/;

çebiç < *çebiş*; *kilik* < *kilit* < Far. *kilīd* < Yun. *kleis*.

Gerileyici benzeşme

Yakın benzeşme

3. Gerileyici yakın benzeşme örnekleri şunlardır: /kt/ > /dd/, /ht/ > /tt/, /ln/ > /nn/, /rn/ > /nn/, /nş/ > /şş/, /tk/ > /kk/, /zc/ > /cc/, /yz/ > /zz/, /rç/ > /çç/, /rl/ > /ll/, /şc/ < /cc/.

accı < *aşcı*; *ballim* < *barlim*; *biraccık* < *birazcık*; *dezze* < *teyze*; *genneş-* < *gerneş-*; *gıccacık* < *kızcacık*; *gıccağaz/gıccaz* < *kızcağaz*; *günnasır* < Ar. Far. *gülnāsır*; *işşallah* < Ar. *iñşallah*; *ittiyar* < Ar. *ihtiyar*; *meddub* < *megdub* < Ar. *mektúb*; *vakka* < Slav. *vatka*; *yannız* < *yalnız*.

Uzak benzeşme

4. Gerileyici uzak benzeşme örnekleri şunlardır: /b-m/ > /m-m/, /ç-ş/ > /ş-ş/, /k-r/ > /r-r/, /l-n/ > /n-n/, /v-b/ > /b-b/, /s-ş/ > /ş-ş/.

çarşır < *çakşır*; *şakşır* < *çakşır*; *dedimnan* < *dediğimnan* < *dediğimlan*; *mısmıl* < Ar. *bismil*; *mamsiye* < *namsiye* < Ar. *nāmūsiye*; *sebab* < Ar. *sevāb*; *şapşa* < *sapşak* < *sapçak*; *şarfoş* < Far. *sarhoş*; *şaşma* < *saşma* < *saçma*.

Benzeşmezlik

5. Az da olsa benzeşmezlik örneklerine de rastlanır.

çerşi < *çerçi*; *berki* < *belki*; *birlengiç* < *bizlengiç*; *filcan* < *fincan*; *hayikat* < Ar. *hakikat*; *namkör* < *nankör* < Far. *nānkūr*; *yümsek* < *yüksek*.

Göçüşme

9. Kıbrıs ağızlarında görülen ses gelişmelerinden biri de seslerin yer değiştirmesi biçiminde ortaya çıkan göçüşmedir. En yaygın göçüşme örnekleri şunlardır:

böñür- < *böğrün-* < *böğürun-*; *börüklen* < *böğürtlen*; *devriş* < *derviş*; *dır-gen* < EAT *digren* < Yun. *dikrani*; *dibodizo* < İt. *deposito*; *deyzah* < *tezgâh* < Far. *destgâh*; *dolaman* < *domalan*; *eşki* < *ekşi*; *eşki-* < *ekşi-*; *erzayıl* < Ar. *azrail*; *falena* < İt. *fanella*; *kevran* < *kervan* < Far. *kārvān*; *kıprışık* < *kırpışık*; *kiprik* < *kirpik*; *nalet* < Ar. *la'net*; *peseleng* < *peleseng*; *torva* < TT *torba* < Far. *tōbra*; *yankeş* < *yanşak*.

Hece yutumu ve büzüşme

10. Bu ağızlarda görülen yaygın ses gelişmelerinden diğer ikisi de sözcüklerdeki birbirine benzer hece veya hecelerin yutularak sözcüğün hece sayısında azalma meydana gelmesi anlamına gelen *hece yutumu* olayı ile bir sözcükte yanyana bulunan ses veya heceler arasında ya da yanyana bulunan iki sözcükten ilkinin son sesi ile ikinci sözcüğün ilk sesi arasında kaynaşma meydana gelerek hece sayısında azalma görülmesi anlamına gelen *büzüşme* olayıdır. Bu iki ses olayı, benzerliği dolayısıyla bir arada verilmiştir. Yaygın örnekler şunlardır:

abi < *ağabey*; *acık* < *azıcık*; *apla* < *ağa bula*; *asenca* < *asil önce*; *aşa* < *aşa-ğiya*; *aşer-* < *aş yer-*; *barsak* < *bağırsak*; *bazla-* ‘boğazlamak’ < *bağızla-*;

bazlaş- < *bağızlaş-*; *bozdanık* < *boğazdanık*; *böcü* < *böğ öcü*; *börülce* < *böğrülce* < *böğürülce*; *böyce* < *bu gece*; *bulamaç* < *bulamaş* < *bulama aş*; *buraşta* < *buraşıkta < *buracıkta*; *dahay* < *daha eyi*; *dedimnan* < *dediğim ilen*; *derelek* < *deri elek*; *enki* < *andaki*; *gartık* < *ki artık*; *gözbaycı* < *göz boyayıcı*; *genabla* < *gelin abla*; *genne* < *kendine*; *geysa* < *ki oysa*; *göver-* < *koyu ver-*; *naşıkl* < *ne şekil*; *ölüycü/ ölüyucu* < *ölü yuyucu*; *ötöyün/ ötögün* < *öteye gün*; *sab* < Ar. *sahib*; *şincik* < *şimdik*.

İkizleşme

11. Kıbrıs ağızlarında sık rastlanan ses gelişmelerinden biri de ikizleşme-dir. Bu ses gelişmesinin vurgulama amacından kaynaklandığı söylenebilir. Belirlenen örnekler şunlardır: /c/ > /cc/, /ç/ > /çç/, /g/ > /gg/, /l/ > /ll/, /m/ > /mm/, /n/ < /nn/, /p/ > /pp/, /r/ > /rr/, /s/ > /ss/, /ş/ > /şş/, /v/ > /vv/, /z/ > /zz/.

aşşa/ aşşağa < *aşağıya*; *baççavura* < *paçavra* < Yun. *patsavra*; *bastelli* < Yun. *pasteli*; *bişşi* < *bişi*; *boğaçça* < *poğaçça*; *bullara* < *bulara* < Yun. *pulara*; *buncaccık* < *buncacık*; *büzzük* < *büzük*; *cazzı* < *cazı* < *cazu*; *cızzık* < *çızık*; *çappık* < *çapık* < *çabuk*; *dıggım* < *dıgım* < *tıkım*; *döşşeg* < *döşek* < ET *töşek*; *essig* < *esik*; *gaççak* < *kaçak*; *gannad* < *kanat*; *gannappe* < *kanape*; *güççük* < *küçük*; *gozza* < Far. *goza*; *hakkim* < Ar. *hâkim*; *harram* < Ar. *harâm*; *hoyuk¹* < *öyük*; *hoyuk²* < *oyuk*; *hümmüs* < Lat. *humus*; *mamma* ‘ebe’ < *mama*; *mamma* ‘çocuk yiyeceği’ < *mama*; *maşrabba/ maşşappa* < Ar. *maşrapa*; *mezze* < *meze* < Far. *maza*; *neççe* < *neçe*; *nüssübet* < Ar. *mu-sibet*; *pazzar* < Far. *bâzâr*; *pennar* < AA *pinar* < Yun. *prinâri*; *pezeveng* < Erm. *bozawag*; *sabbanla-* < *sabanla-*; *suppa* < *sıpa*; *tazzı* < Far. *tâzî*; *yüzzük* < *yüzük*; *zıppır* < *zıpır*; *zobba/ zoppa* < *sopa*.

Ünsüz türemesi

12. Kıbrıs ağızlarında, yaygın olmasa da birtakım sözcüklerin başında, içinde ve sonunda ünsüz türemeleriyle karşılaşırız. Belirlenebilen örnekler şunlardır:

Söz başında:

/h/ türemesi:

hadım < *adım*; *hadım hadım* < *adım adım*; *hanay* < EAT *hanay* < Yun. *anoi*; *haraz* < Ar. ‘arâd; *harkıt* < AA *arkıt*; *havıt* < TT *havut* < *avit*; *havlı* < *avlu* < Yun. *avli*; *hayıt* < Ar. ‘îd; *heveng* < Far. *āvang*; *hevsele-* < *evsele-/ evse-*.

/y/ türemesi:

yesir < Ar. *esir*; *yüt-* < ET *üt-*; *yoklavı* < *oklavı*.

Söz içinde

/n/ türemesi:

bronş ‘broş’ < Fr. *broche*; *gılınç* < *kılıç*; *pilinç* ‘piliç’ < Slav. *pilica*; *tüfenk* < *tüfek*.

/h/ türemesi:

sahat < Ar. *sa’at*; *tabahat* < Ar. *tabi’at*.

/t/ türemesi:

piratsa < TT *pirasa* < Yun. *prason*.

/v/ türemesi:

beddova < *beddua*; *dova* < *dua*.

Söz sonunda

/m/ türemesi:

barım < *bari*; *belkim* < *belki*; *berkim* < *belkim* < *belki*; *bilem* < *bile*; *farazım* < *farazi*; *kerlim* < *kerli*; *meğersam* < *meğersam* < Far. *meğerse*; *oysam* < *oysa*; *soram* < *soğra*; *zerem* < *zira*.

/n/ türemesi:

gibin < *gibi*; *gizlin* < *gizli*; *ikindin* < *ikindi*.

Ünsüz düşmesi

13. Kıbrıs ağızlarında görülen ses olaylarından biri de ünsüz düşmesidir. Belirlenebilen örnekler şunlardır:

Söz başında

/h/ düşmesi:

afakan < *hafakan*.

/y/ düşmesi:

alaf/ alav < *yalav*; *elpaze* < *yelpaze*; *etiş-* < *yetiş-*; *ika-/ ıka-* < *yıka-*; *ikayıcı* < *yıkayıcı*; *ıldız* < *yıldız*; *ılgar* < *yılgar*; *ılgın* ‘ağaç’ < *yılgın*; *ılgın* ‘bezgin’ < *yılgın*; *ılı* < *yılı* < ET *yılığ*; *ılan* < *yılan*; *iren-* < *iğren-* < ET *yiğren-*; *iy* ‘pis koku’ < ET *yiğ*; *okarı* < ET *yokarı*.

Söz içinde:

/g, ğ/ düşmesi:

beyir < *beygir*; *böce* < *böğce*; *çala* < *çağla*; *çilenti* < *çiğlenti; *çileş-* <

çiğleş-; *darıcık* < *dağarcık*; *iren-* < *iğren-* < ET *yiğren-*; *malama* < EAT *malağma* < Yun. *malagma*; *peyamber* < Far. *peygāber*; *sora* < *soğra* < *soğra*; *yamır* < *yağmur*.

/h/ düşmesi:

direm < *dirhem*; *mamır* < *mahmur*; *mapıs* < *mahpus*; *mısıştı* < *mıhsıçtı*; *mücefer* < *mücevher*; *rusad* < Ar. *ruhsat*.

/k/ düşmesi:

pesemet < *peksemet* < Yun. *peksimádin*; *zefle-* < *zevkle-*.

/l/ düşmesi:

böğrüce < *böğrülce*; *gatmeri* < *katmerli* < *katmarlı*.

/n/ düşmesi:

garafil < *karanfil*.

/r/ düşmesi:

kıptı < *kırptı*; *maşabba* < *maşrapa*.

Söz sonunda

/h/ düşmesi:

mes < Ar. *mesh*; *mil* < *milh*.

/k/ düşmesi:

şapşa ‘ağaçtan oyma tas’ < *sapçak*.

/t/ düşmesi:

çif < *çift*; *dos* < *dost*; *derdes* < *derdest*.

Ses değişimleri

14. Kıbrıs ağızları, Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki biçimlerle karşılaştırıldığında seslerdeki değişimler bakımından oldukça bol örnekler barındıran bir ağızlar topluluğu konumundadır. Aşağıda ünlü ve ünsüzlerinde değişme görülen sözcükler verilmiştir.

Ünlüler

Söz başında

/a/ > /e/ değişmesi

egran < Ar. *akran*; *ehali* < Ar. *ahali*; *elamet* < Ar. ‘*alāmet*; *eram* < Far. *ārām*; *erzayıl* < Ar. *azrail*.

/e/ > /i/ değişmesi

iğri < *eğri*; *iğrice* < *eğrice*; *iğrit-* < *eğrit-*; *inginar* < *enginar* < Yun. *ankináre*.

Söz içinde

/a/ > /e/ değişmesi

dehi < *dahi* < *dakı* < ET *takı*; *delil* ‘vekil’ < Ar. *dalil*; *katmer* < *katmar*.

/a/ > /o/ değişmesi

popaz < Yun. *pappas*.

/a/ ~ /u/ nöbetleşmesi

buba < *baba*; *bubalık* < *babalık*; *dokan-* < *dokun-* < ET *tokın-*.

/e/ > /ö/ değişmesi

döv < *dev*; *döve* < *deve* < ET *tewe*; *döblek* < *deblek*; *yövmiye* < Ar. *yevmiyye*.

/e/ ~ /i/ nöbetleşmesi

belezik < *bilezik*; *çimber* < *çember*; *berikât* < Ar. *berekât*; *kireviz* < *kereviz* < Ar. *karafs*.

/e/ > /u/ değişmesi

cuvab < Ar. *cevab*.

/ı/ > /i/ değişmesi

çirp- < *çirp-*; *çirpi* < *çirpi*.

/ı/ > /u/ değişmesi

burak < *bırak-*; *puñar* < ET *puñar*; *suppa* < *sıpa* < ET *sıp*; *suva-* < *sıva-*; *tumar* < Far. *tīmār*; *turaş* < *tıraş* < Far. *teraş*; *zumba* < *zumba*; *zundan* < Far. *zından*.

/o/ ~ /u/ nöbetleşmesi

çuğal- < *çoğal-*; *dova* < *dua*; *çuban* < *çoban* < Far. *şuban*.

/o/ > /a/ değişmesi

bağız < *boğaz*; *bazla-* < *boğazla-*; *bağzıkara* < *boğazıkara*.

/ö/ > /ü/ değişmesi

bük- ‘çok yemek, hepsini yemek’ < ET *bök-*; *cüzme* < TT *çizme* < ET *çözme*; *düşek* < *döşek* < ET *töşek*.

/u/ > /a/ değişmesi

tana- < *tanı-* < ET *tanu-*; *tokan-* < ET *tokın-*.

Söz başında /u/ > /o/ değişmesi

onut- < *unut-* < ET *unit-*; *ovcala-* < ET *uvcala-*; *ovur* < *uğur*; *ovra-* < ET *uğra-*.

Ünsüzler**Tonlulaşma**

15. Kıbrıs ağızlarında görülen en yaygın ses gelişmesi ötümsüz /ç, k, t/ ünsüzlerinin sözcüklerin başında, içinde ve sonunda tonlu /c, g, d/ ünsüzlerine dönüşmesidir. Tonlulaşma en çok söz başındaki /t/ > /d/ ve /k/ > /g/ seslerinde görülür. Ancak bu ses değişmesinin yöreler arasında farklılıklar gösterdiği ve çok sayıda örnekte bu değişimin yaşanmadığı anlaşılmaktadır. Belirlenebilen örnekler aşağıda verilmiştir.

1. /ç/ > /c/:

Söz başında:

cıbbana < *çippana*; *cııldak* < *çipıldak*; *cıngar* < *çingar*; *cıngıla-* < *çıngıla-*; *cıngırak* < ET *çıırak*; *cızgı* < ET *çızgı*; *cızık* < ET *çızık*; *cızıkla-* < *çızıkla-*; *cızıcık* < *çızıcık*; *cik* ‘aşık kemiğinin çukur kısmı’ < ET *çik*; *cilde* ‘şilte’ < Far. *çilta*; *cimcik* < ET *çimçik*; *cimcikle-* < *çimçikle-*; *cüzme* ‘çizme’ < TT *çizme* < ET *çözme*.

Söz içinde:

accı < *aççı* < *aşçı*; *ahcacık* < *akçacık*; *bohca* < *bohça*; *garacocco* < *garaçoçço*; *gici-* < ET *kiçi-*.

2. /k/ > /g/:

Söz başında:

gabak < *kabak*; *gabal* < Ar. *kabal*; *gabar* < *kabar*; *gabart-* < *kabart-*; *gabella* < *kabella*; *gaçak* < *kaçak*; *gadeyif* < Ar. *kadayif*; *gahbanalı* < *kahpeanlı*; *gak-* < *kalk-*; *gakın-* < *kalkın-*; *galem* < *kalem*; *gamaş-* < *kamaş-*; *ganayaklı* < *kanayaklı*; *garafil* < *karanfil*; *garagabar* < *karakabar*; *garanıg* < *karanlık*; *gardaşlan-* < *kardaşlan-*; *gardaşlık* < *kardaşlık*; *gargılık* < *kargılık*; *gargola* < *karyola* < İt. *cariola*; *garnabit* < *karnabit*; *garşı* < *karşı* < *gartana* < *kartana*; *gasavet* < *kasavet*; *gaş* ‘ufuk’ < *kaş*; *gaşarak* < *kaşarak*; *gatmer* < *katmer* < *katmar*; *gavcar* < *kavcar*; *gave* < *kahve*; *gavla-* < *kavla-*; *gay* ‘kusmuk’ < Ar. *kay*’; *gaygana* < *kaygana*; *gayış* < *kayış*; *gayim*

< Ar. *kaim*; *gayme* < Ar. *ka'ime*; *gaynan-* < *kaynan-*; *gaynar* < *kaynar*; *gazan* < *kazan*; *gazyacı* < *kazayağı*; *gıccacık* < *kızcacık*; *gıccağaz* < *kızcağaz*; *gıdım gıdım* < *kıdım kıdım*; *gıdmır* < *kıtmır*; *gılış* < *kılıç*; *gındır-* < *kındır-*; *gındırık* < *kındırık*; *gınnap* < Ar. *kinnāb*; *gırcı* < *kırcı*; *gırep* < Fr. *crép*; *gıreplin* < Fr. *crépline*; *gırk-* < *kırk-*; *gırklık* < *kırkılık*; *gıyıt* < *kıyıt*; *gınaş-* < *kıynaş-*; *gırmızılık* 'ruj' < *kırmızılık*; *gıcı-* < *kiçi-*; *gocaman* 'yaşlı eş, koca' < *kocaman*; *gopça* < *kopça*; *gorniz* < *korniş*; *goruğ* < *koruk*; *govcala-* < *kovcala-*; *goyak* < *koyak*; *guduru* < *kuduru*; *guduruş-* < *kuduruş-*; *gulap* < Far. *kulāb*; *gulp* < Ar. *kulb*; *gurada* < Ar. *qırada*; *gurama* 'kurul' < *kurama*; *gurdala-* < *kurdalama*; *gurumlan-* < *kurumlan-*; *guşluk* < *kuşluk*; *guyumcu* < *kuyumcu*; *güççük* < *küçük*.

Söz içinde:

agşam < *akşam* < *ahşam*; *dıggım* < *dıkım* < *tıkım*; *egran* < Ar. *akran*; *egşi* < *ekşi*; *egşi-* < *ekşi-*; *fısge* < *fiske* < Yun. *fuska*; *sagsı* < *saksı*; *saggo* < İt. *sacco*; *avgat* < *avukat*; *ergeç* < *erkeç*; *eşger-* < *eşker-*.

Söz sonunda:

Söz sonunda meydana gelen /k/ > /g/ değişimi, Kıbrıs Türkçesinin en yaygın sesbilgisi özelliğidir. Burada birkaç örnek vermekle yetinilmiştir.

belezig < *bilezik*; *merteg* < *mertek*; *dereleg* < *derelek*; *sürteceg* < *sürtecek*.

3. /p/ > /b/:

badadez < *patates*; *barmak* < *parmak*; *betmez/ bedmez* < *pekmez*.

4. /t/ > /d/:

Söz başında:

daban < *taban*; *dakı* < *takı*; *dalar/dalari* < Yun. *talari*; *dañet-* < ET *tañ et-*; *darama* 'makineli tüfek' < *tarama*; *daş* < *taş*; *davişti* < ET *tavişti*; *dedirgin* < *tedirgin*; *dezze* < *teyze*; *dıggım* < *dıkkım* < *dıkım* < *tıkım*; *dombila* < İt. *tombala*; *dorum* < AA *torum* < EAT *torum* < ET *torum*; *dutar* < *tutar*.

Söz içinde:

adlaz < *atlas*; *anıhdar* < Yun. *anihtari*; *asdar* < Far. *astar*; *badadez* < *patates*; *dogdor* < *doktor*; *edraf* < *etraf*; *fırahdi* < *fırahdi*; *hafda* < *hafta*; *ihdiyar* < Ar. *ihiyar*; *isde-* < *iste-*; *gıdmır* < *kıtmır*; *şefdali* < *şeftali*; *yasdıg* < *yastık*.

Söz sonunda:

Söz sonunda meydana gelen /t/ > /d/ değişimi, Kıbrıs Türkçesinin en yay-

ğın sesbilgisi özelliğidir. Burada sadece birkaç örnek verilmiştir.

añnad- < *añlat-*; *armıd* < *armut*; *barıd* < *barut*; *dörd* < *dört*; *ergad* < Yun. *ergatis*; *süđ* < *süt*; *onud-* < *unut-*.

Tonsuzlaşma

16. Kıbrıs ağızlarında ötümlü /b/ ve /c/ ünsüzlerinin az sayıda örnekte tonsuzlaştığı görülür. Belirlenebilen örnekler şunlardır:

1. /b/ > /p/:

Söz başında:

palta < *balta*; *pöl-* < *böl-*; *pakla* < *bakla*; *padem* < *badem*; *paklava* < *baklava*; *panga* < *banka* < İt. *banca*; *pilet* < Fr. *billet*; *potin* < Fr. *bottine*; *purçak* < *burçak*; *pürçük* < *bürçük*.

Söz içinde:

çappık < *çabuk*; *serpest* < *serbest*; *tapyä* < *tabya*; *tapla* < *tabla*; *taput* < Ar. *tābūt*.

2. /c/ > /ç/:

dilençi < *dilenci*; *pençere/pençire* < Far. *pencere*; *yalançı* < *yalancı*.

/b/ ~ /m/ nöbetleşmesi

engeme < *engebe*; *dabacana* < *damacana* < İt. *damigiana*; *menevşe* < Far. *benefşe*; *mahana* < Far. *bahāne*.

/b/ > /f/, /v/ değişmesi

alaf < *alav* < *yalav* < ET *yalab*; *avadanlık* < *abadanlık*; *cıvın-* < *cıvın-* ~ *yıvın-*; *çavış* < *çavuş* < ET *çabiş*; *çirkef* < *çirkāb*; *davıl* < *davul* < Ar. *tabl*; *deflek* < *deblek* < Far. *tablak*; *tomofil* < *otomobil*; *torva* < TT *torba* < Far. *tōbra*.

/c/, /ç/ > /ş/ değişmesi (yakın sese dönüşme)

ağırsak < *ağırşak* < *ağırçak*; *alış* < *alıç*; *araş gereş* < *araç gereç*; *aşgı* < *açkı*; *buruşta* < *buruşıkta < *buracıkta*; *geş-* < *geç-*; *gılış* < *kılıç*; *hiş* < *hiç*; *işgil* < *içgil*; *kaş-* < *kaç-*; *meşbur* < *mecbur*; *mısıştı* < *mihşiçti*; *nereşte* < *nereçikte*; *oraşta* < *oracıkta*; *sağdış* < *sağdıç*; *şaşma* < *saşma* < *saçma*; *şibil* < *çipil*; *turaş/ tıraş* < *turaç*; *uşgur/ uşkur* < *uçkur* < ET *iç kur*.

/ğ/ > /v/, /f/ değişmesi

bitevi < *biteği* < ET *bitegü*; *böv* < *böğ*; *çivit* < *çiğit*; *dov-* < *doğ-* < ET *tog-*; *dovru* < *doğru*; *döv-* < *döğ-* < ET *tög-*; *döveç* < *döğçeç*; *düven* < *döğen* <

Yun. *dukani*; *düvü* < *düğü*; *güvül* < *güğü* < Yun. *kukuli*; *kovalık* < *koğalık*; *kovuş* < *koğuş*; *kösef* < *köse* < ET *köseği*; *oklavı* < *oklağı*; *ovlak* < *oğlak*; *ovlan* < *oğlan*; *ovra-* < *uğra-*; *övey* < ET *ögey*; *sovra* < *soğra* < *soğra*; *sovan* < *soğan* < ET *sogun*; *sovu-* < *soğu-*; *sovuk* < *soğuk*; *vardiyan* < *gardiyan*.

/h/ > /f/ değişmesi

çifit < Far. *cühut*; *favetta* < *havetta*; *felik* < AA. *helik* < Yun. *haliki*; *fırsız* < *hırsız*; *fız* < *hız*; *fızlı* < *hızlı*; *foni* < Yun. *huni*; *foruşa* < *horşa* < Yun. *horisia*; *fostez* < *hostez*; *furma* < *hurma*; *fuvarda* < *huvarda* < *hovarda*; *gadef* < *ka-deh*; *felik* < *helik*; *mayfoş* < *mayhoş* < Far. *meyhoş*; *saftiyan* < Far. *sahtiyan*; *sarfoş/şarfoş* ~ TT *sarhoş* < Far. *serhoş*.

/h/ > /k/ değişmesi

maksıl < Ar. *mahsûl*; *sallak* < Ar. *sallāh*.

/k/ > /t/, /d/ değişmesi

bedmez/ betmez < *pekmez*.

/m/ > /n/ değişmesi

nüssübet < Ar. *musibet*; *nalin* < Ar. *ma'leyn*; *şindi* < *şimdi*.

/ŋ/ > /ğ/ değişmesi

ağna- < *ağna-* < *ağla-*; *bıgıl* < *bıñıl* < *bañıl*; *diyne-* < *diğne-* < *diñne-* < *diñle-* < ET *tıñla-*; *döğen-* < *döñen-*.

/ŋ/ > /ğ/ > /y/ değişmesi

ayrelli < *ağrelli* < Yun. *agrelia*; *bayda* < *bağda*; *çöyür* < *çöğür*; *deyirmi* < *değirmi*; *deynek* < *değnek*; *diyne-* < *diğne-* < *diñne-* < *diñle-* < ET. *tıñla-*; *düyün* < *düğün*; *ey-* < *eğ-*; *eye* < *eğe* < *eke*; *eyik* < *eğik*; *eyim* < *eğim*; *eyle-* < *eğle-*; *eyleş-* < *eğleş-*; *eylendiri* < *eğlendirir*; *eylencelik* < *eğlencelik*; *eynerci* < *eğnerci*; *eyreti* < *eğreti*; *eyri böyrü* < *eğri büğrü*; *göynek* < *köğnek* < *köñnek* < ET *köñlek*.

/n/ > /m/ değişmesi

cambaz < Far. *canbaz*; *çember* < Far. *çanbar*; *imbik* < Ar. *inbik*; *kamber* 'ölü yıkayıcısı' < Ar. *kanber*; *temeşir* < TT *teneşir* < Far. *teneşüy*.

/p/ > /f/ değişmesi

farsa < *parsa* < Far. *pārsa*; *faydoz* < *paydos*.

/r/ > /l/ değişmesi

Söz başında:

laport < Fr. *rapport*; *leşber* < Far. *rençber*.

Söz içinde:

güleş < *güreş*; *güleş-* < *güreş-*; *mandalin* < *mandarin*; *melhem* < Ar. *merhem*; *mülver* < Far. *mürver*.

/r/ > /y/ değişmesi

yüzigar < *rüzgâr*.

/s/ > /ş/ değişmesi

herkeş/ herkiş < *herkes*.

/s/ > /z/ değişmesi

adez < Ar. *ades*; *adlaz* < *atlas* < Ar. *atlas*; *badadez* < Yun. *patates* < İsp. *patata*; *camız* < Far. *camıs*; *domadez* < *domates* < Yun. *domátes*; *elmaz* < *elmas*; *faydoz* < *paydos*; *zobba/ zoppa* < *sopa*; *zümbül* < *sümbül* < Ar. *sünbül*.

/v/ > /f/ değişmesi

avsın < *afsun*; *avsınla-* < *afsunla-*; *bedafa* < *bedava*; *fişne* < *vişne*; *hafga* < *havya*; *kelefe* < Yun. *kalivi*; *mefda* < Ar. *mewta*; *folta* < *volta*; *zefle-* < *zevkle-*.

KISALTMALAR

AA Anadolu Ağızları

Ar. Arapça

EAT Eski Anadolu Türkçesi

ET Eski Türkçe

Far. Farsça

Fr. Fransızca

İsp. İspanyolca

İt. İtalyanca

Lat. Latince

Slav. Slavca

TT Türkiye Türkçesi

Yun. Yunanca

Kaynakça

- Ağa Batkan, Narin (2000), *Kıbrıs Baf ve Limasol Türk Göçmenleri Ağzı*, (Basılmamış Yükek Lisans Tezi), Ankara.
- Altan, Zekai (2001), “Mezeler”, *Halkbilimi Sempozyumları III*, Lefkoşa, 279-300.
- Altaylı, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul.
- Arat, Reşit Rahmeti (1991), *Kutadgu Bilig*, Ankara: TDK yayınları.
- Argunşah, Mustafa (2000), “Kıbrıs Ağzıyla İlgili Yayımlanmış Çalışmalara Eleştirel Bir Bakış”, *III. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 2. c., Mağusa, 65-79.
- Atalay, Besim (1999), *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, 4 cilt, Ankara: TDK yayınları.
- Aydın, Mahmut (2004), *Yeni Derleme ve Tarama Sözlüğü*, Ankara.
- Bağışkan, Tuncer (1997), *Kıbrıs Türk Halk Biliminde Ölüm*, Ankara.
- (2001a), “Kıbrıs Halkbiliminde Isgataro ve Sağaltma Uygulamaları”, *Halkbilimi Sempozyumları III*, Lefkoşa, 77-101.
- (2001b), “Dünyada ve Kıbrıs Halkbiliminde Sihirli Bir Ot...Mandragora (Beşdamar Otu)”, *Halkbilimi Sempozyumları III*, Ankara, 7-39.
- Baskakov, N. A. –T.M. Toşçakova (1999), *Altayca-Türkçe Sözlük*, Hazırlayanlar: E. Gürsoy-Naskali- M. Duranlı, Ankara: TDK yayınları.
- Baytop, T. (1994), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Beratlı, Nazım (1999), *Kıbrıslı Türklerin Tarihi*, 2. kitap, Lefkoşa.
- Brockelmann, C. (1928), *Mitteltürkscher Wortschatz, Mahmud al-Kāşgarī's Dīwān Luġāt at-Türk*, Badapest-Leipzig.
- (1951), *Osttürkische Grammatik der Islamischen Litteratur-Sprachen Mittelasiens*, Leiden.
- Caferoğlu, Ahmet (1968), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: TDK yayınları.
- Caner, Reha (1996), “Kıbrıs Türkçesi, Ölçünlü Türkçe ve Eğitim”, *Söylem*, I, S. 4, Lefkoşa, 69-74.
- Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Dankoff, R.- J. Kelly (1982-1985) *Māhmūd al-Kāşgarī: Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Luġāt at-Türk)* 3 cilt, Harvard Üniversitesi Basımevi.
- (1991), *An Evliya Çelebi Glossary. Unusual, Dialectal and Foreign Words in the Seyahatname*. Harvard University.
- (2004), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*, Katkılarıyla İngilizceden Çeviren: Semih Tezcan, İstanbul.
- Direktör, Şevket (1998), *Kıbrıs Türk Mutfağı*, Lefkoşa.
- Doerfer, Gerhard (1963-1975), *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, 4 cilt, Wiesbaden.
- Duman, Musa (2000), “Kıbrıs Ağzının Morfolojik Kaynakları: +cık Küçültme Ekinin Kullanımı”, *III. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 2. c., Mağusa, 15-26.

- Emiroğlu, Kudret (1989), *Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü*, Ankara.
- Erdal, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon*, Wiesbaden.
- (2004), *A Grammar of Old Turkic*, Leiden-Boston.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.
- (1953), “Türk Dillerinde Métathése”. *TDAY*, Ankara, 161-180.
- (1958), “Türkçe *folluk* Kelimesi Üzerine”, *TDAY*, Ankara, 13-15.
- (1960), “Anadolu ağızlarında Rumca Slavca ve Arapça Kelimeler”, *TDAY*, Ankara, 319.
- (1964), “Kıbrıs’ta Türkler ve Türk Dili”, *DTCF Türkoloji Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara, 1-14.
- (1971), “Kıbrıs Ağzının Kökeni”, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi* (14-19 Nisan 1969) *Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara, 347-359.
- (1974), “Dibek”. *Türk Dili*, XXX, S. 277, Ankara, 761-764.
- (1978), “Türk Dilinin Étymologique Sözlüğüne Katkılar”, *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara, 87-89.
- (1979), “Türklerde Ekinciliğin Gelişmesine Katkılar”, *DTCF Türkoloji Dergisi*, C.VIII, Ankara, 1-28.
- (1993), “Ağabey ve Abla”, *Türk Dili*, I, S. 489, 405-410.
- Ertuğ, Mehmet (2001), “Goncoloz”, *Halkbilimi Sempozyumları III*, Lefkoşa, 215-221.
- Gabain, A. Von (1988); *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, Ankara: TDK yayınları.
- Gökçeoğlu, Mustafa (1999), “Dîvânü Lûgati’t-Türk ve Kıbrıs Türklerinin Dillerinde Yaşayan Sözcükler”, *Dîvânü Lûgati’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara, 72-77.
- (1997), *Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Lefkoşa.
- (2000), *Bildiriler, Panel Notları*, Lefkoşa.
- (2002), *Manilerimiz*, Lefkoşa.
- (2004a), *Kıbrıs Türk İkilimleri ve Yansıma Sesleri Sözlüğü*, Lefkoşa.
- (2004b), *Efsanelerimiz*, Lefkoşa.
- Gürkan, Ali (1997), *Kıbrıs Ağzında Edatlar Bağlaçlar ve Ünlemlerin Kullanım Özellikleri*, Ankara.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayınları.
- Hafız, Nimetullah (2000), “Kosova ile Kıbrıs Türk Ağızları Arasında Kimi Benzerlikler”, III. *Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*. 2. c., Mağusa, 81-86.
- Hakeri, Bener Hakkı (2003), *Hakeri’nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü*, Mağusa.
- Hatay, Mete (2003), “Kıbrıs Yemek Kültürü Üzerindeki Arap ve Sami Etkileri”, *Halkbilimi*, 51, 56-63.

- Hatiboğlu, Vecihe (1974), *Türkçenin Ekleri*, Ankara: TDK yayınları.
- Hür, Emine (2001), *Babutsanın Tikenî, Maneler*, Lefkoşa.
- İnan, Abdülkadir (1979), "Al", *İslam Ansiklopedisi, c. I*, İstanbul, 277-278.
- İslâmoğlu, Mahmut (1996), "Kıbrıs Rumcasında Türkçe Sözcükler", *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül-1 Ekim 1992)*, Ankara, 341-355.
- (2004), *Kıbrıs Türk Folkloru*, Ankara.
- Kabataş, Orhan (2002), "Divânu Lûgati't-Türk'ten Türkiye Türkçesine", *Türk Dili*, S. 609, Ankara, 643-657.
- (2001), *Divânu Lûgati't-Türk'ten Türkiye Türkçesine Karşılaştırmalı Sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa.
- (2005), "Kıbrıs Türk Ağızlarında Korunan Eski Sözcükler Üzerine", *Türk Dili*, S. 639, Ankara, 223-238.
- Kabataş, Sema (1982), *Kıbrıs Türk Ağızları Sözlüğü*, (Yayımlanmamış lisans tezi), Lefkoşa.
- Kahane, Henri & Reneé (1988)- Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant, Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, İstanbul.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayınları.
- Kaup, Willi Bang (1980), *Berlin'deki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1934)*, Çeviren: Şinasi Tekin, Erzurum.
- Korkmaz, Zeynep (1972), "Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı", *TDAY-Belleten*, Ankara, 17-34.
- (1974), "XI-XIII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca", *TDAY-Belleten*, Ankara, 41-48.
- (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- (1995), "Türkiye Türkçesi", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, Ankara: TDK yayınları.
- Kormuşin, İgor. V. (1997), *Tyurskiye yeniseyskiye epitafii, Teksti i issledovaniya*, Moskva.
- Mâhmûd al-Kâşyarî (1990), *Dîvânü Lûgati't-Türk*, Tıpkıbasım, Ankara.
- Meninski, F. M (1680-2000), *Thesaurus, Linguarum Orientalium, Turcicae-Arabicae-Persicae*, (Tıpkıbasım), 5 cilt, İstanbul.
- Necip, E. N. (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çeviren: İklil Kurban, Ankara: TDK yayınları.
- Orkun, Hüseyin Namık (1986), *Eski Türk Yazıtları*, Ankara: TDK yayınları.
- Öztürk, Rıdvan (2000), "Kıbrıs Ağzının Kelime Hazinesindeki Değişmeler", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 2. c., Mağusa, 27-45.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III cilt, İstanbul.
- Pehlivan, Ahmet (2003), *Aya İrini'den Akdeniz'e. Kıbrıs Ağzının Değişimi*. Lefkoşa.
- (2000), "KKTC İlkokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Görülen Kıbrıs Ağzına Ait Sesbilimsel Özellikler", *III. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*. 2. c., Mağusa, 1-13.

- Räsänen, Marti (1969), *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*, Helsinki.
- Saracoğlu, Erdoğan (1996), “Kıbrıs Ağzının Fonetik Özellikleri”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül-1 Ekim 1992)*, Ankara, 329-340.
- (2004), *Kıbrıs Ağzı*, Lefkoşa.
- (1989), *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru - Bildiriler*, Lefkoşa.
- Sevortyan, E.V. (1976), “Tyrkskie bebe, beşik i bele-”, *Hungaro-Turcica. Studies in Honour of Julias Németh*. Budapest, 149-154.
- (1978), *Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğü*, Moskva.
- Stachowski, Stanislaw (1998), *Wörterbuch der neupersischen Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen-Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü*, İstanbul.
- Starostin, Sergei (2003)- Anna Dybo, Oleg Mudrak, *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*, vol 3, Leiden-Boston.
- Sami, Şemseddin (1317), *Kamûs-ı Türkî*, Tıpkıbasım 1998, İstanbul.
- Taşçı, Yıldıran (2005), *Kıbrıs Ağzı Dil Özellikleri*, Lefkoşa.
- TDK (TS), *Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- TDK (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK yayınları
- TDK (DS), *Derleme Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Tekin, Şinasi (2001), *İştikakçının Köşesi. Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, İstanbul.
- Tekin, Talat (1988), *Orhon Yazıtları*, Ankara: TDK yayınları.
- (1994), *Tunyukuk Yazıtı*, Ankara.
- (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara.
- (2004), *İrk Bitig. Eski Uygurca Fal Kitabı*, Ankara.
- Mehmet Ölmez vd. (1995), *Türkmençe–Türkçe Sözlük*, Ankara.
- Teyopoulos, Yeorgios (2003)-Andreas Fittrakis, *Ελληνικό Λεξικό Ορθογραφικό, Ερμηνευτικό, Ετυμολογικό, Συνωνύμων, Αντιθέτων, Κύριων ονοματων*, Αθήνα.
- Tezcan, Semih (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, İstanbul.
- Tietze, Andreas (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati- Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*, C. 1, A-E, İstanbul-Wien.
- (1999), *Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch-Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü*, İstanbul.
- Timurtaş, Faruk. K. (1977), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul.
- Vasiliev, Y. (1995). *Türkçe – Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Ankara: TDK yayınları.
- Yangullis, Konstantinos Ğ. (1988), *Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό της Κυπριακής Διαλεκτου, τομος Α (Οι Τουρκικές λέξεις)*, Λευκωσία.

- (2002), *Θησαυρος Κυπριακης Διαλεκτου-Thesaurus Dialecti Cypriae*, Lefkosia-Λευκωσια.
- Yudahin, K. K. (1988), *Kırgız Sözlüğü*, Türkçeye Çeviren: Abdullah Taymas, Ankara: TDK yayınları.
- Yunanca Türkçe Sözlük - Ελληνο Τουρκικο Λεξικο*, Κεντρο Ανατολικων Γλωσσων Και Πολιτισμου - Doğu Dilleri ve Kültürleri Merkezi, Αθήνα-Atina 1994.
- Yorgancıoğlu, Oğuz (2000), *Kıbrıs Türk Folkloru*, Mağusa.
- (2003), *Mâniler*, Mağusa.
- Yücelten, Vasıf, -Mustafa Kofalı vd. (2003), *Pedios River Inventory for Flora - Kanlıdere ve Asidere Florası*, Kıbrıs Türk Biyologları Doğayı Araştırma ve Koruma Derneği Yayını, Lefkoşa-Nicosia.
- Zülfikar, Hamza (1995), *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara: TDK yayınları.